

MINISTERUL INFRASTRUCTURII
ȘI DEZVOLTĂRII REGIONALE
AL REPUBLICII MOLDOVA

Agenția de
Dezvoltare Regională
Sud

Coordonat: _____

Angela ȚURCANU,
Secretar general MIDR

„_____” _____ 2025

Aprobat

prin Decizia Consiliului
Regional de Dezvoltare Sud

nr. „_____” din _____ 2025

RAPORT DE PROGRES

privind implementarea POR Sud 2022-2024

Perioada de raportare
ianuarie – decembrie 2024

Cimișlia, 2025

CUPRINS

ABREVIERI	3
I. INTRODUCERE	4
1.1. Cadrul instituțional	4
1.2 Modul în care POR va contribui la implementarea obiectivelor SNDR	4
1.3 Realizarea planului de activitate	5
1.4 Măsurile de intervenție privind realizarea POR Sud	6
1.5 Perioada de implementare / raportare	14
1.6 Dinamica RD Sud în context național	16
II OBIECTIVELE PROGRAMULUI	21
1.1 Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității regiunii	22
1.2 Îmbunătățirea mediului antreprenorial în regiune	24
1.3 Identificarea și promovarea specializării inteligente în regiune	24
1.4 Cooperarea regională și transfrontalieră	24
2.2 Dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri	27
2.3 Sprijinirea procesului de adaptare a regiunii la schimbări climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor:	27
III. OBIECTIVUL GENERAL 3: ÎMBUNĂTĂȚIREA MECANISMELOR ȘI INSTRUMENTELOR DE COORDONARE ȘI IMPLEMENTARE A POLITICII DE DEZVOLTARE REGIONALĂ	29
3.1 Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională	30
3.2 Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională	31
3.3 Dezvoltarea capacităților actorilor regionali în domeniile relevante politicii de dezvoltare regională	31
IV. CONCLUZII	33
Provocări și riscuri	33
Lecții învățate și bune practici	34

ABREVIERI

AAC	Aprovizionare cu apă și canalizare
AAS	Aprovizionare cu apă și sanitație
ADR	Agenție de Dezvoltare Regională
APL	Administrație Publică Locală
BNS	Biroul Național de Statistică
CRD	Consiliul Regional pentru Dezvoltare
CNCDRL	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Locale
DUP	Document Unic de Program
FNDRL	Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală
ÎM	Întreprindere Municipală
MIDR	Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale
MDS	Managementul Deșeurilor Solide
PIB	Produs Intern Brut
PIBR	Produs Intern Brut Regional
POR	Program Operațional Regional
RD	Regiune de Dezvoltare
SNDR	Strategia Națională de Dezvoltare Regională
UAT	Unitate Administrativ Teritorială
ZEL	Zonă Economică Liberă
ZAL	Zonă Antreprenorială Liberă

I. INTRODUCERE

1.1. Cadrul instituțional

Agenția de Dezvoltare Regională Sud (ADR Sud) este o instituție publică, al cărei fondator este autoritatea de elaborare a politicii de dezvoltare regională, Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR), constituită pentru implementarea politicii de dezvoltare regională la nivelul Regiunii de Dezvoltare Sud. ADR Sud are rolul de a contribui la dezvoltarea durabilă și echitabilă pe întreaga întindere a regiunii, urmărind înlăturarea dezechilibrelor dintre diferitele zone ale acesteia în favoarea locuitorilor ei.

Cel mai important obiectiv al activității ADR Sud rezidă în implementarea Programului Operațional Regional Sud (POR Sud), document regional de bază ce stabilește direcțiile strategice pentru dezvoltarea regiunii Sud și realizarea politicii naționale de dezvoltare regională în regiunea Sud. Potrivit prevederilor Legii nr. 438/2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, documentul de planificare a dezvoltării echilibrate și durabile care conține programe, proiecte și activități prioritare la nivel regional este Programul Operațional Regional (POR).

1.2 Modul în care POR va contribui la implementarea obiectivelor SNDR

POR Sud 2022-2024 reprezintă primul ciclu de implementare a Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională (SNDR) 2022-2028. Prin conținutul său, documentul prezintă o continuare logică a Strategiei de Dezvoltare Regională Sud pentru anii 2016-2020 și este corelat cu obiectivele strategice ale Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională pentru anii 2022-2028, aprobată prin HG nr. 40/2022.

POR Sud 2022-2024 a fost elaborat în rezultatul evaluării și aprobării proiectelor de dezvoltare regională identificate în cadrul Apelului de Propuneri de Proiecte lansat la data de 10.08.2020, organizat în perioada august 2020 – februarie 2021, totodată, actualizat în cadrul Apelului de concurs pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor de dezvoltare urbană, revitalizarea economică și socială a orașelor, propuse spre finanțare din FNDRL, ediția 2022.

Documentul a fost aprobat de CRD Sud la data de 23.03.2022 (Decizia nr.01/04 din 23.03.2022) și actualizat în variantă finală prin Decizia Consiliului pentru Dezvoltare Regională Sud nr. 02/02 din 20 septembrie 2023.

Raportul de progres privind implementarea POR Sud 2022-2024 este instrumentul care trasează direcțiile de dezvoltare pe termen mediu a regiunii, are menirea de a prezenta în dinamică evoluția Regiunii de Dezvoltare Sud, reprezentând o analiză a progresului realizării programului. Prezentul raport cuprinde o descriere a realizărilor obținute de ADR Sud în perioada de referință, ca urmare a realizării activităților prioritare incluse în POR. Scopul raportului este de a analiza gradul de implementare a POR Sud 2022-2024 și de a recapitula lecțiile învățate la compartimentul implementare POR.

Programul Operațional Regional transpune la nivel regional obiectivele SNDR, specificând mijloacele de intervenție și prioritățile pe termen mediu în dependență de necesitățile de dezvoltare a fiecărei regiuni și a problemelor inerente la nivel regional, fiind un instrument de eficientizare a utilizării potențialului regional. Totodată, măsurile de intervenție vizează atât programele finanțate din Fondul național pentru dezvoltare regională și locală (FNDRL), precum și din alte fonduri naționale și externe. În acest sens se urmărește mobilizarea capacităților actorilor regionali și a grupurilor de interes pentru identificarea problemelor și impedimentelor în dezvoltarea regiunii, crearea de parteneriate pentru elaborarea și implementarea proiectelor regionale. Astfel, este încurajat angajamentul acestora de a contribui la

dezvoltarea regională și locală, de a utiliza cât mai eficient resursele și de a asigura durabilitatea proiectelor implementate.

1.3 Realizarea planului de activitate

Documentul unic de program (DUP) 2022-2024, avizat de către Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale (CNCDR) la 03.12.2021 și aprobat prin HG nr. 23/2022, ulterior cu unele modificări aprobate prin:

- Decizia CNCDR nr. 25/23 din 23.10.2023 (*includerea a 4¹ proiecte din cadrul Concursului pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor de dezvoltare urbană, revitalizarea economică și socială a orașelor, propuse spre finanțare din FNDRL, ediția 2022*);
- Decizia CNCDR nr. 25/23 din 23.10.2023 (*includerea a 1² proiect din cadrul POR Sud 2022-2024, pe domeniu VIA*);
- Decizia CNCDR nr. 1/24 din 29.01.2024 (*includerea a 3³ proiecte din cadrul concursului (apel pe listă) pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor de dezvoltare regională pe domeniul „Aprovizionare cu apă și sanitație” pentru finanțarea din FNDRL, ediția 2023*);
- Decizia CNCDR nr. 5/24 din 05.03.2024 (*excluderea a 1⁴ proiect din cadrul concursului (apel competitiv) de selectare a proiectelor pentru finanțare din FNDRL, ediția 2020*);
- Decizia CNCDR nr. 9/24 din 21.06.2024 (*excluderea a 1⁵ proiect din cadrul concursului (apel pe listă) pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor de dezvoltare regională pe domeniul „Aprovizionare cu apă și sanitație” pentru finanțarea din FNDRL, ediția 2023*).

Unde pentru Regiunea de Dezvoltare Sud au fost identificate 16 proiecte prioritare de dezvoltare regională, planificate pentru a fi implementate pe parcursul a 3 ani, cu un buget total de cca 491 milioane lei, cu o solicitare de mijloace financiare din Fondul național pentru dezvoltarea regională și locală (FNDRL) în sumă de 421 milioane lei.

Urmare a procedurilor stabilite de implementare a Documentului unic de program, de către CNCDR a fost aprobat Planul anual de finanțare (PAF) pentru anul 2024, cu redistribuirea alocațiilor financiare din sursele FNDRL pentru RD Sud, în sumă de 63,7 milioane lei, pentru implementarea a 13 de proiecte.

De menționat, că bugetele proiectelor vizate au fost determinate în baza devizelor de cheltuieli, elaborate de către aplicanți (APL) în anul 2020 și anul 2022 la depunerea cererilor de finanțare în cadrul concursurilor de proiecte desfășurate. În contextul de ajustare a bugetelor proiectelor la situația de zi, în perioada după aprobarea DUP, sub auspiciul agențiilor de dezvoltare regională, de către autoritățile publice locale au fost dispuse acțiunile necesare de actualizare a documentației de deviz și de verificare de către entitățile atestate, conform prevederilor HG nr. 361/1996 cu privire la asigurarea calității construcțiilor.

¹ Reabilitarea energetică a clădirii grădiniței de copii Nr. 4 din municipiul Cahul;

Valorificarea patrimoniului și revitalizarea centrului istoric Kizil;

Crearea complexului turist „Valul lui Traian”;

Finalizarea sistemului de iluminat public stradal pe tot teritoriul municipiului Cahul.

² Servicii inovative ale Incubatorului de Afaceri Cimișlia pentru dezvoltarea noilor afaceri în regiune.

³ Finalizarea stației de pompare a apelor reziduale pentru îmbunătățirea infrastructurii de canalizare în regiunea de Nord-Vest a orașului Cimișlia;

Finalizarea construcției sistemului de evacuare și epurare a apelor uzate în s. Valea Perjei, raionul Cimișlia

Finalizarea construcției rețelelor de canalizare din or. Tvardița. Etapa I.

⁴ Modernizarea serviciului cu apă potabilă în raionul Cahul prin extindere și regionalizare continuă;

⁵ Finalizarea construcției rețelelor de canalizare din or. Tvardița. Etapa I.

La actualizarea bugetelor proiectelor s-a urmărit atingerea următoarelor obiective:

- actualizarea documentației de deviz în contextul referințelor normative pentru ajustarea costurilor la manopere și materiale conform prețurilor de referință ale primului trimestru al anului 2022;
- actualizarea documentației de deviz sub aspectul modificărilor cadrului normativ, ce reglementează cuantumul asigurărilor sociale și medicale de stat obligatorii, datorată, de angajatorii sectorului privat la fondul de salarizare și alte recompense pentru persoanele aflate în raporturi de serviciu în baza actului administrativ ori prin alte tipuri de contracte civile în vederea executării de lucrări sau prestării de servicii (de la 22,50 % la 24%);
- menținerea obiectivelor de intervenții financiare (indicatorii de produs) a fiecărui proiect fără modificări, în conformitate cu asumările specificate în cererile de finanțare, actualizate la aprobarea DUP;
- menținerea raportului de co-finanțare din mijloacele FNDRL și din contribuțiile proprii ale aplicanților în cadrul fiecărui proiect fără modificări, la proporțiile inițial specificate în cererile de finanțare;
- menținerea alocațiilor bugetare ale proiectelor pentru anul 2024 fără modificări, în conformitate cu Planului anual de finanțare aprobat.

În vederea asigurării acestui deziderat, pe parcursul perioadei de raportare, activitățile au fost desfășurate în conformitate cu Planul de implementarea a POR Sud pentru anul 2024 și a Planului de activitate al Agenției de Dezvoltare Regională Sud pentru anul 2024.

În Documentul unic de program (DUP) 2022-2024, pentru Regiunea de Dezvoltare (RD) Sud, au fost incluse 18 proiecte, cu un cost total de 470.513.471,0 lei, astfel pentru implementarea acestora din sursele FNDRL fiind solicitată suma de 400.505.173,29 lei și contribuția financiară a beneficiarilor (APL) din RD Sud în sumă de 70.008.297,72 lei. Ulterior prin Deciziile CNCDDL au fost excluse 2 proiecte din DUP, motivul dublarea de fonduri privind implementarea și neinițierea lucrărilor de construcție.

1.4 Măsurile de intervenție privind realizarea POR Sud

În vederea atingerii obiectivelor POR Sud 2022-2024, prin Decizia CNCDDL nr. 05/22 din 28.02.2022 privind aprobarea actualizărilor costurilor proiectelor prioritare de dezvoltare regională incluse în Planul anual de finanțare pentru anul 2024 și conform Deciziei de redistribuire a mijloacelor Fondului național pentru dezvoltarea regională și locală pentru anul 2024, nr. 3/24 din 29.01.2024 cu privire la aprobarea Planului anual de Finanțare (PAF-2024), au fost aprobate spre finanțare 14 proiecte de dezvoltare regională, conform tabelului de mai jos:

Tabelul 1. Proiectele de dezvoltare regională incluse în DUP 2022 – 2024

Proiect		Denumirea programelor / proiectului	Indicatori de buget	Costul, lei		Aprobat Decizia CNCDDL
Cod	#			Conform Cererii de finanțare	Actualizat	
1	2	3	4	5	6	7
5004 „VIA -Valorificarea infrastructurii de afaceri”				26.025.190,00	28.876.770,00	
S11101016L	1	Racordarea la utilități a subzonei nr. 18 (Cahul) din cadrul Zonei Economice Libere „Bălți”	Costul total al proiectului	10.464.190,00	13.315.770,00	05/22 din 28.02.2022
			Solicitat FNDRL	9.400.760,60	11.962.541,56	
			Contribuția	1.063.432,40	1.353.228,44	
11102	2	Servicii inovative ale Incubatorului de Afaceri	Costul total al proiectului	15.561.000,00		25/23 din 23.10.2023
			Solicitat FNDRL	14.000.000,00		

Proiect		Denumirea programelor / proiectului	Indicatori de buget	Costul, lei		Aprobat Decizia CNCDDL
Cod	#			Conform Cererii de finanțare	Actualizat	
1	2	3	4	5	6	7
		Cimișlia pentru dezvoltarea noilor afaceri în regiune	Contribuția	1.561.000,00		
7502 „RUDISP - Revitalizarea urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice”				110.128.065,57	122.925.068,00	
S 223025C	1	Consolidarea revitalizării urbane prin dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice în sectorul Căușenii Vechi din orașul Căușeni	Costul total al proiectului	8.011.955,57	20.808.958,00	3/24 din 29.01.2024
			Solicitat FNDRL	5.412.354,89	14.057.175,51	
			Contribuția	2.599.600,69	6.751.782,49	
S223002DR	2	Reabilitarea energetică a clădirii grădiniței de copii Nr. 4 din municipiul Cahul	Costul total al proiectului	19.994.790,00		25/23 din 23.10.2023
			Solicitat FNDRL	17.995.310,00		
			Contribuția	1.999.480,00		
S223001DR	3	Valorificarea patrimoniului și revitalizarea centrului istoric Kizil	Costul total al proiectului	9.980.000,00		25/23 din 23.10.2023
			Solicitat FNDRL	9.000.000,00		
			Contribuția	980.000,00		
S223003DR	4	Crearea complexului turistic „Valul lui Traian”	Costul total al proiectului	18.602.190,00		25/23 din 23.10.2023
			Solicitat FNDRL	16.741.971,00		
			Contribuția	1.860.219,00		
S224002L	5	Finalizarea sistemului de iluminat public stradal pe tot teritoriul municipiului Cahul	Costul total al proiectului	53.539.130,00		25/23 din 23.10.2023
			Solicitat FNDRL	46.579.040,00		
			Contribuția	6.960.090,00		
7503 „AAS - Aprovizionarea cu apă și sanitație”				325.758.406,46	326.475.715,55	
S 331034C	1	Extinderea sistemului de canalizare în orașul Cimișlia	Costul total al proiectului	31.002.940,00	37.911.290,00	05/22 din 28.02.2022
			Solicitat FNDRL	27.500.000,00	33.627.807,08	
			Contribuția	3.502.940,00	4.283.482,92	
S 331002C	2	Modernizarea stației de epurare a apelor uzate din or. Căușeni, etapa II și construcția sistemului de canalizare în sectorul „Căușenii Vechi”	Costul total al proiectului	62.832.400,00	73.458.760,00	20 din 13.09.2024
			Solicitat FNDRL	49.832.400,00	58.260.142,56	
			Contribuția	13.000.000,00	15.198.617,44	
S 331026C	3	Asigurarea bunei funcționalități a stației de epurare prin extinderea rețelelor de canalizare și regionalizarea serviciului	Costul total al proiectului	50.807.864,00	66.397.030,00	05/22 din 28.02.2022
			Solicitat FNDRL	43.357.410,00	56.660.569,52	
			Contribuția	7.450.454,00	9.736.460,48	
S 331005L	4	Construcția apeductului magistral Sărata Nouă - Sărăteni cu conectarea a 14 localități	Costul total al proiectului	50.221.107,00	58.494.800,00	14/22 din 08.08.2022
			Solicitat FNDRL	45.000.000,00	52.413.539,99	
			Contribuția	5.221.107,00	6.081.260,01	
S 331012C	5	Construcția apeductelor magistrale Iargara- Borogani, Iargara- Tigheci și a rețelelor de apeduct interioare în 4 localități	Costul total al proiectului	35.369.200,00	46.283.370,00	14/22 din 08.08.2022
			Solicitat FNDRL	31.832.240,00	41.654.980,66	
			Contribuția	3.536.960,00	4.628.389,34	
S 331004L	6	Apeduct magistral Ștefan Vodă - Căușeni - Căinari	Costul total al proiectului	50.000.000,00	5.555.555,55	05/22 din 28.02.2022
			Solicitat FNDRL	45.000.000,00	5.000.000,00	
			Contribuția	5.000.000,00	555.555,55	
S 331003C	7	Construcția apeductelor interioare în satele Tomai și Sărata- Răzeși, raionul Leova	Costul total al proiectului	32.480.020,00	38.374.910,00	14/22 din 08.08.2022
			Solicitat FNDRL	25.659.215,00	30.316.177,95	
			Contribuția	6.820.805,00	8.058.732,05	
S 310			Costul total al proiectului	7.000.000,00		

Proiect		Denumirea programelor / proiectului	Indicatori de buget	Costul, lei		Aprobat Decizia CNCDDL
Cod	#			Conform Cererii de finanțare	Actualizat	
1	2	3	4	5	6	7
S 33 1029L	8	Finalizarea stației de pompare a apelor reziduale pentru îmbunătățirea infrastructurii de canalizare în regiunea de Nord-Vest a orașului Cimișlia	Solicitat FNDRL	7.000.000,00		1/24 din 29.01.2024
			Contribuția	0,00		
	9	Finalizarea construcției sistemului de evacuare și epurare a apelor uzate în s. Valea Perjei, r-nul Cimișlia	Costul total al proiectului	6.044.875,46		1/24 din 29.01.2024-
			Solicitat FNDRL	6.044.875,46		
			Contribuția	0,00		
	16	Documentul Unic de Program (DUP) pentru anii 2022 - 2024	Costul total al proiectelor	461.911.662,03	470.513.471,01	
			Suma solicitată din FNDRL	400.355.581,94	400.505.173,29	
			Contribuția beneficiarului	61.556.088,09	70.008.297,72	

Tabelul nr. 2. Alocarea financiară din sursele FNDRL, anul 2022, MDL

Codul proiectului	Denumirea proiectului	Domeniul de intervenție	Deciziile CNCDDL, ANUL 2022		
			Aprobat	Redistribuire	Redistribuire
			nr. 03/22 din 01.02.2022	nr. 17/22 din 28.10.2022	Nr. 21/22 din 22.12.2022
S111016L	Racordarea la utilități a subzonei nr.18 (Cahul) din cadrul Zonei Economice Libere "Bălți"	VIA	9.400.760,00	11.267.626,33	10.460.838,77
S223025C	Consolidarea revitalizării urbane prin dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice în sectorul Căușenii Vechi din orașul Căușeni	RUDISP	5.412.354,89	-	-
S331012C	Construcția apeductelor magistrale Iargara- Borogani, Iargara- Tigheci și a rețelilor de apeduct interioare în localitățile Băiuș, Cociulia Nouă, Tigheci și Cuporani din raionul Leova	AAS	6.650.707,24	-	-
S331003C	Construcția apeductelor interioare în satele Tomai și Sărata- Răzeși, raionul Leova	AAS	5.556.007,00	-	-
S331005L	Construcția apeductului magistral Sărata Nouă - Sărăteni cu conectarea localităților Seliște, Cazangic, Beștemac, Troian, Troița, Vozniseni, Sărăteni, Orac, Ceadîr, Colibabovca și Cneazevca, raionul Leova	AAS	6.911.822,97	1.500.000,00	-
S331004L	Apeduct magistral Ștefan Vodă - Căușeni - Căinari	AAS	4.000.000,00	510.600,00	510.600,00
S331034C	Extinderea sistemului de canalizare în orașul Cimișlia	AAS	4.570.080,00	11.604.968,66	12.136.410,17
S331002C	Modernizarea stației de epurare a apelor uzate din or. Căușeni, etapa II și construcția sistemului de canalizare în sectorul „Căușenii Vechi”	AAS	6.500.000,00	6.500.000,00	1.744.901,62
S331026C	Asigurarea bunei funcționalități a stației de epurare prin extinderea rețelilor de canalizare și regionalizarea serviciului	AAS	5.500.000,00	5.500.000,00	664.373,20
S331005C	Modernizarea serviciului de alimentare cu apă potabilă în raionul Cahul prin extindere și regionalizare continuă	AAS	-	-	-
TOTAL buget FNDRL			54.501.732,10	25.278.226,33	25.517.123,76

Conform planului anual de finanțare, prin Decizia CNCDDL nr. 03/22 din 01.02.2022 pentru implementarea proiectelor incluse în DUP 2022 – 2024, pentru Regiunea de Dezvoltare Sud au fost alocate **54.501.732,10** lei din FNDRL și la finele anului 2022 au fost valorificate **25.517.123,76** lei din FNDRL, ceea ce constituie **46,82 %** față de bugetul alocat.

Tabelul nr. 3. Alocarea financiară din sursele FNDRL, anul 2023, MDL

Codul proiectului	Denumirea proiectului	Domeniul de intervenție	Deciziile CNC SRL, ANUL 2023					
			Aprobat	Redistribuire	Diminuare	Redistribuire	Redistribuire	Redistribuire
			Nr. 2/23 din 24.01.2023	Nr. 6/23 din 28.04.2023	Nr. 11/23 din 29.05.2023	Nr. 20 din 28.06.2023	Nr. 25/23 din 23.10.2023	Nr.30/23 din 18.12.2023
S111016L	Racordarea la utilități a subzonei nr.18 (Cahul) din cadrul Zonei Economice Libere "Bălți"	VIA	819.529,51	819.529,51	223.646,74	819.529,51	805.888,90	805.888,90
S111027C	Servicii inovative ale Incubatorului de Afaceri Cimișlia pentru dezvoltarea noilor afaceri în regiune	VIA	-	-	-	-	1,00	1,00
S223025C	Consolidarea revitalizării urbane prin dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice în sectorul Căușenii Vechi din orașul Căușeni	RUDISP	-	-	-	-	0,00	0,00
S223002DR	Reabilitarea energetică a clădirii grădiniței de copii Nr. 4 din municipiul Cahul	RUDISP	-	-	-	-	1,00	1,00
S223001DR	Valorificarea patrimoniului și revitalizarea centrului istoric Kizil	RUDISP	-	-	-	-	1,00	1,00
S223003DR	Crearea complexului turistic, Valul lui Traian"	RUDISP	-	-	-	-	1,00	1,00
S224002L	Finalizarea sistemului de iluminat public stradal pe tot teritoriul municipiului Cahul	MITERUP	-	-	-	-	1,00	1,00
S331012C	Construcția apeductelor magistrale Iargara- Borogani, Iargara- Tigheci și a rețelelor de apeduct interioare în localitățile Băiuș, Cociulia Nouă, Tigheci și Cuporani din raionul Leova	AAS	1.500.000,00	1.500.000,00	1,00	1.000.000,00	4.513.640,61	4.518.224,26
S331003C	Construcția apeductelor interioare în satele Tomai și Sărata- Răzeși, raionul Leova	AAS	500.000,00	500.000,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Codul proiectului	Denumirea proiectului	Domeniul de intervenție	Deciziile CNCDDL, ANUL 2023					
			Aprobat	Redistribuire	Diminuare	Redistribuire	Redistribuire	Redistribuire
			Nr. 2/23 din 24.01.2023	Nr. 6/23 din 28.04.2023	Nr. 11/23 din 29.05.2023	Nr. 20 din 28.06.2023	Nr. 25/23 din 23.10.2023	Nr.30/23 din 18.12.2023
S331005L	Construcția apeductului magistral Sărata Nouă - Sărăteni cu conectarea localităților Seliște, Cazangic, Beștemac, Troian, Troița, Vozniseni, Sărăteni, Orac, Ceadîr, Colibabovca și Cneazevca, raionul Leova	AAS	1.500.000,0	1.500.000,0	1,0	750.000,00	750.000,00	2.667.676,75
S331004L	Apeduct magistral Ștefan Vodă - Căușeni - Căinari	AAS	50.000,00	50.000,00	1,00	1,00	1,00	1,0
S331034C	Extinderea sistemului de canalizare în orașul Cimișlia	AAS	11.024.191,68	11.024.191,68	11.209.447,93	11.461.615,47	12.961.615,47	12.961.615,46
S331002C	Modernizarea stației de epurare a apelor uzate din or. Căușeni, etapa II și construcția sistemului de canalizare în sectorul „Căușenii Vechi”	AAS	11.300.000,00	11.300.000,00	11.284.533,74	12.484.533,74	20.384.533,74	22.653.488,14
S331026C	Asigurarea bunei funcționalități a stației de epurare prin extinderea rețelelor de canalizare și regionalizarea serviciului	AAS	12.000.000,00	12.000.000,00	11.986.745,61	17.989.080,73	24.789.080,73	25.011.565,16
S331005C	Modernizarea serviciului de alimentare cu apă potabilă în raionul Cahul prin extindere și regionalizare continuă	AAS	-	-	-	-	-	-
TOTAL buget FNDRL			38.693.721,19	38.693.721,19	34.704378,02	44.504.761,45	64.204.759,45	68.618.458,67

Conform planului anual de finanțare, prin Decizia CNCDDL nr. 0/23 din 24.02.2023 pentru implementarea proiectelor incluse în DUP 2022 – 2024, pentru Regiunea de Dezvoltare Sud au fost alocate 38.693.721,19 lei din FNDRL și la finele anului 2023 au fost valorificate 68.618.458,67 lei din FNDRL, ceea ce constituie **177,34 %** față de bugetul alocat.

Tabelul nr. 4. Alocarea financiară din sursele FNDRL, anul 2024, MDL

Codul proiectului	Denumirea proiectului	Domeniul de intervenție	Deciziile CNCDDL, ANUL 2024			
			Aprobat	Redistribuire	Redistribuire	Redistribuire
			Nr. 3/24 din 29.01.2024	Nr. 11/24 din 21.06.2024	Nr. 20/24 din 13.09.2024	Nr. 25/24 din 16.12.2024
S111027C	Servicii inovative ale Incubatorului de Afaceri Cimișlia pentru dezvoltarea noilor afaceri în regiune	VIA	1.000,00	300.000,00	1.300.000,00	1.890.000,00
S223025C	Consolidarea revitalizării urbane prin dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice în sectorul Căușenii Vechi din orașul Căușeni	RUDISP	1.000,00	1.000,00	200.000,00	200.241,62
S223002DR	Reabilitarea energetică a clădirii grădiniței de copii Nr. 4 din municipiul Cahul	RUDISP	1.000.000,00	1.000.000,00	1.760.000,00	1.759.999,99
S223001DR	Valorificarea patrimoniului și revitalizarea centrului istoric Kizil	RUDISP	1.000,00	300.000,00	500.000,00	873.857,68
S223003DR	Crearea complexului turistic „Valul lui Traian”	RUDISP	1.000,00	300.000,00	1.713.307,70	2.610.967,20
S224002L	Finalizarea sistemului de iluminat public stradal pe tot teritoriul municipiului Cahul	MITERUP	1.000.000,00	1.000.000,00	1,00	0,00
S331012C	Construcția apeductelor magistrale Iargara- Borogani, Iargara- Tigheci și a rețelilor de apeduct interioare în localitățile Băiuș, Cociulia Nouă, Tigheci și Cuporani din raionul Leova	AAS	13.100.000,00	13.100.000,00	14.424.906,25	15.102.569,03
S331003C	Construcția apeductelor interioare în satele Tomai și Sărata- Răzeși, raionul Leova	AAS	500.000,00	500.000,00	0,00	0,00
S331005L	Construcția apeductului magistral Sărata Nouă-Sărăteni cu conectarea localităților Seliște, Cazangic, Beștemac, Troian, Troița, Vozniseni, Sărăteni, Orac, Ceadîr, Colibabovca și Cneazevca.	AAS	14.188.556,57	16.288.556,57	17.824.906,25	20.540.906,65
S331004L	Apeduct magistral Ștefan Vodă - Căușeni - Căinari	AAS	1.000,00	1.000,00	1,00	0,00
S331034C	Extinderea sistemului de canalizare în orașul Cimișlia	AAS	1.000.000,00	1.000.000,00	1.912.453,14	2.185.907,56
S331002C	Modernizarea stației de epurare a apelor uzate din or. Căușeni, etapa II și construcția sistemului de canalizare în sectorul „Căușenii Vechi”	AAS	15.000.000,00	17.003.000,00	18.432.906,25	20.221.777,26
S331026C	Asigurarea bunei funcționalități a stației de epurare prin extinderea rețelilor de canalizare și regionalizarea serviciului	AAS	12.900.000,00	12.900.000,00	14.374.906,25	16.748.938,85
TOTAL buget FNDRL			58.693.556,57	63.693.556,57	72.443.387,84	82.135.165,84

Conform PAF 2024, prin Decizia CNCDDL nr. 3/24 din 29.01.2024 pentru implementarea proiectelor incluse în DUP 2022-2024, pentru RD Sud au fost alocate **58.693.556,57 lei** din FNDRL, la sfârșitul anului au fost redistribuite / valorificate **82.135.165,84 lei** din FNDRL, ceea ce constituie **139,94%** din bugetul inițial alocat și redistribuit.

Ca urmare a implementării acestor proiecte, au fost atinși, la finele anului 2024, o serie de indicatori de produs, potrivit cărora va fi posibil de apreciat nivelul de realizare a proiectelor și impactul acestora asupra RD Sud.

În domeniul valorificării infrastructurii de afaceri (VIA) sunt planificați a fi realizați următorii indicatori:

Indicatori planificați	Indicatori realizați
2,4 km rețele electrice de tensiune înaltă;	2,1 km rețele electrice de tensiune înaltă 10kV;
1,41 km rețea de apeduct;	1,34 km rețea de apeduct;
1,58 km rețea de canalizare;	1,582 km rețea de canalizare;
0,87 km rețea de gaze naturale cu presiune medie;	0,883 km rețea de gaz de presiune medie;
1 hală de producere cu suprafața de 1191 m ² ;	50,5% - 1 hală de producere ;
0,39 ha de teren amenajat adiacent;	43,8 % teren amenajat;
conectarea halei de producere la utilități (apă, canalizare, gaz, energie electrică).	18,9% din rețele conectate la utilități.

În domeniul revitalizării urbane și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice (RUDISP) sunt planificați a fi realizați următorii indicatori:

➤ Indicatori planificați	➤ Indicatori realizați
9 terenuri de joacă amenajate;	<i>în curs de realizare</i>
4 blocuri locative amenajate;	<i>în curs de realizare</i>
1 stadion multifuncțional amenajat;	<i>în curs de realizare</i>
1 clădire cu performanță energetică sporită de 6.189,7 ⁶ m ² ;	334,9 m ² (tâmplărie PVC, termoizolarea canalelor de ventilare);
3.334,9 ⁷ m ² de acoperiș renovat ;	1 634,0 m ² de acoperiș renovat;
440 m ² de pereu renovat;	<i>în curs de realizare</i>
1180 m ² de pavaj nou construit;	<i>în curs de realizare</i>
650 m ² de bordură nou construit;	<i>în curs de realizare</i>
4520 m ² de spații verzi renovat	<i>în curs de realizare</i>
1 pod de piatră de Cosăuți peste râul Gealair cu specific de arhitectură medievală;	<i>în curs de realizare</i>
1220 m de pavaj pietonal;	1220 m de pavaj pietonal;
1,6 ha de spațiu înverzit;	<i>în curs de realizare</i>
610 m de albia râului curățit și pavat;	<i>în curs de realizare</i>
fântână germană reconstruită;	<i>în curs de realizare</i>
clopotniță germană reconstruită	50 % construită
1 parcare pentru automobile;	1 parcare pentru automobile;
1 pistă pentru bicicliști delimitată	1 pistă pentru bicicliști delimitată;
1 zonă de recreere;	<i>în curs de realizare</i>
2 atracții turistice amenajate;	<i>în curs de realizare</i>
15 ha de terenuri amenajate;	<i>în curs de realizare</i>
0,47 m de drum construit/renovat/reabilitat;	<i>în curs de realizare</i>
10 ecosfere create;	<i>în curs de realizare</i>

⁶ Conform Cererii de finanțare – 4.934,7 m².

⁷ Conform Cererii de finanțare – 995,2 m².

În domeniul modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare și rețelelor de utilități publice (MITERUP), sunt planificați a fi realizați următorii indicatori:

➤ Indicatori planificați	➤ Indicatori realizați
87,6 km de rețele de cablu iluminare stradală modernizate;	În curs de realizare
765 piloni montați;	În curs de realizare
2397 de corpuri de iluminat LED instalate;	În curs de realizare

În domeniul aprovizionării cu apă și sanitație (AAS), sunt planificați a fi realizați următorii indicatori:

➤ Indicatori planificați	➤ Indicatori realizați
162.23 km de rețele de apeduct;	87,61 km de rețele de apeduct
6 stații de pompare a apei potabile (SPA);	6 stații de pompare a apei potabile (SPA);
14 stații de dezinfectare a apei;	4 stații de dezinfectare a apei
12 rezervoare de apă potabilă.	6 rezervoare de apă potabilă
49,80 km de rețele de canalizare;	53,60 km rețea de canalizare
8 stații de pompare a apelor uzate (SPAU);	7 stații de pompare a apelor uzate (SPAU)
1 stație de epurare modernizată;	46,7 % din blocul de tratare biologică de 2500 m3/24h;

În perioada 2022-2024, au fost realizați indicatorii de produs pentru domeniile menționate mai sus, însă nu au fost atinși în proporție de 100 %. Implementarea proiectelor au avut o evoluție pozitivă, însă tergiversarea procedurilor de achiziție, insuficiența mijloacelor financiare alocate și alți factori au compromis realizarea indicatorilor planificați.

Având în vedere aceste circumstanțe, este necesară extinderea Programului Operațional Regional Sud 2022-2024 pentru anul 2025, pentru a asigura finalizarea integrală a proiectelor începute și a maximiza impactul acestora asupra dezvoltării economice și sociale a regiunilor. Extinderea programului va contribui la realizarea obiectivelor propuse și va sprijini creșterea sustenabilă a regiunii.

1.5 Perioada de implementare / raportare

Componenta de raportare, bazată pe activitățile realizate de ADR Sud pentru perioada de raportare, în vederea implementării obiectivelor strategice din POR Sud 2022-2024, a derivat cu următoarele rezultate:

- 3 ședințe CRD Sud desfășurate cu aprobarea a 12 Decizii;
- 1 atelier de instruire pentru membrii CRD Sud cu privire la cadrul normativ și instituțional de implementare a politicii naționale de dezvoltare regională;
- 1 concurs organizat și desfășurat cu privire la actualizarea componentei Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud;
- Componenta Consiliului Regional pentru Dezvoltare Sud de legislatura a IV-a actualizată;
- 1 Plan de acțiuni ADR Sud-UIP Cahul pentru implementarea PNDOPC elaborat;
- 3 cereri de finanțare elaborate și depuse în cadrul apelului pe listă de selectare a proiectelor de aprovizionare cu apă și sanitație cu finanțare din sursele FNDRL;
- 2 proiecte desemnate câștigătoare și incluse în Documentul unic de program 2022-2024;
- 1 studiu de specializare inteligentă pentru Regiunea de Dezvoltare Sud elaborat;
- 2 acorduri de colaborare semnate;

- 12 consultări oferite actorilor regionali aferente procesului de mobilizare de finanțări adiționale non-FNDRL;
- 2 ședințe în cadrul grupului sectorial de lucru 22 Politica regională și coordonarea instrumentelor structurale;
- Cartografierea proiectelor implementate în RD Sud pe domeniile de intervenție aferente politicii naționale de dezvoltare regională și alte domenii sectoriale cu finanțare non-FNDRL realizată;
- Consultanță oferită APL urbane din RD Sud cu privire la cadrul metodologic de evaluare și elaborare/actualizare a Programelor de revitalizare urbană;
- Colaborarea cu partenerii de dezvoltare Banca germană de dezvoltare KfW și Solidarity Fund PL în Moldova în scopul atragerii investițiilor în RD Sud;
- 168 Cereri de Finanțare aferente Programului Național „Satul European” examinate și avizate;
- Facilitarea participării APL în cadrul apelurilor de proiecte aferente Programelor de cooperare tranfrontalieră, transnațională și interregională finanțată de Uniune Europeană;
- 5601 beneficiari contactați telefonic în cadrul Programului Eco Voucher finanțat de UE aferent proiectului „Abordarea crizei energetice în RM”;
- Celebrarea „Ziua Europei 2024”;
- Promovarea RD Sud, ADR Sud, CRD Sud și a proiectelor implementate de Agenție în cadrul evenimentului „Ziua profesională a autonomiei locale și a lucrătorului din administrația publică locală”;
- Participarea și promovrea rezultatelor obținute în cadrul proiectului „Renașterea meșteșugurilor populare autentice - moștenire culturală comună ca punct focal pentru dezvoltarea economică și turistică durabilă” la Conferința finală de încheiere a Programului România-RM 2014-2020
- Participarea în cadrul ședinței comune a Comitetului de Monitorizare al proiectului MSPL și a Comitetului Director al Acțiunii finanțate de UE pentru implementarea măsurii de infrastructură în domeniul aprovizionării cu apă și canalizare și eficienței energetice în clădirile publice;
- Suport oferit APL I urbane în conceptualizarea a 3 proiecte cu finanțare externă;
- 13 consultări oferite UIP Cahul cu privire la implementare Programului național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în RM 2021-2027;
- 4 sesiuni de informare privind condițiile Concursului de selectare a proiectelor de dezvoltare regională, ediția 2024;
- 52 activități de consolidare a capacităților pentru specialiștii ADR Sud, APL și actorii regionali;
- 1 eveniment „15 ani de dezvoltare regională” organizat și desfășurat;
- 15 proceduri de achiziții lansate (LLC și SST);
- 13 proceduri de achiziții anulate (LLC și SST);
- 1 contract reziliat în lipsa acoperirii financiare;
- 29 oferte depuse și evaluate;
- 2 ședințe ale GLAP organizate;
- 12 decizii de atribuire a contractelor (LLM și SST);
- 1 decizie de anulare a contractului;
- 13 contracte semnate (LCM și SST);
- 66 vizite de monitorizare ale proiectelor din DUP 2022-2024;
- 97 ședințe de lucru cu privire la situația proiectelor din DUP 2022-2024;
- 1 parcare pentru automobile – 100% ;
- pistă pentru bicicliști delimitată – 100%;
- 1220 m de pavaj pietonal – 100%;

- 46,3 km - rețele magistrale de alimentare cu apă;
- 69 buc - Cămine de vizitare a magistralei;
- 27,16 km - rețele interioare de alimentare cu apă;
- 196 de branșamente la gospodării montate;
- 99,9 % - lucrări de construcție la 7 Stații de pompare a apelor uzate (SPAU);
- 76,6 % - construcția 1 bloc de tratare biologică de 2500 m³/24h;
- 11,77 km - rețele de canalizare construite;
- 50,04% - 1 hala multifuncțională de producere;
- 3 acte de recepție la terminarea lucrărilor semnate;
- 3 acte de predare primire a costurilor investiționale formate elaborate;
- 1 raport final elaborat;
- 2 raport evaluate post implementare;
- 5 vizite de monitorizare ale proiectelor post implementate;
- 2 rapoarte elaborate privind implementarea Programului Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere 2021-2027;
- 5 rapoarte elaborate privind realizarea Planului de Activitate al ADR Sud.

1.6 Dinamica RD Sud în context național

Potrivit programului regional, principala viziune strategică întru realizarea politicii de dezvoltare regională este **Sprijinirea creșterii competitivității și dezvoltării durabile a Regiunii de Dezvoltare Sud, ajustarea disparităților și creșterea calității vieții cetățenilor din Regiune.**

Astfel, la nivelul RD SUD au fost identificate trei obiective generale, care vor contribui la atingerea viziunii strategice:

- ***Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă RD Sud;***
- ***Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii;***
- ***Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de coordonare și implementare a politicii de dezvoltare regională.***

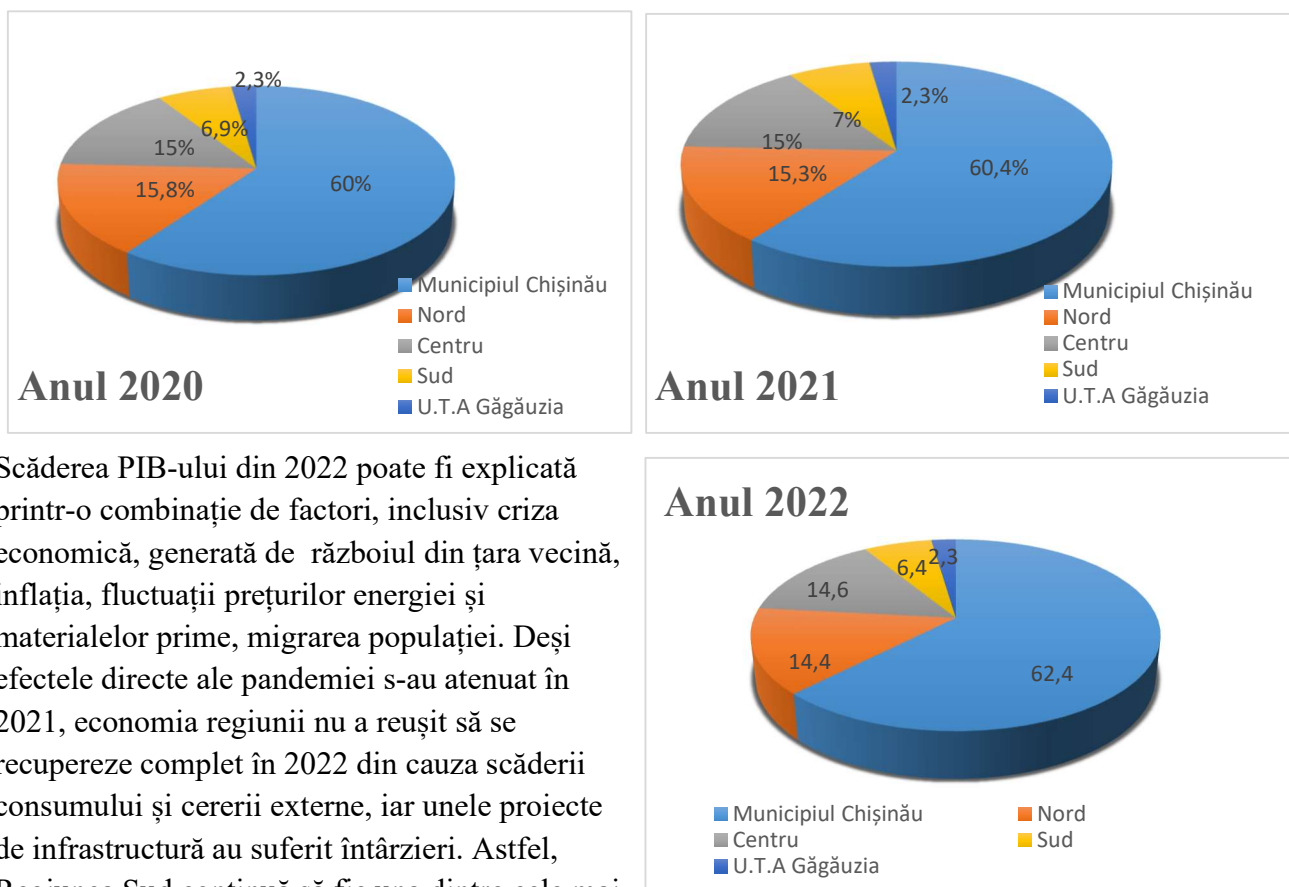
Realizarea obiectivelor menționate au drept scop, într-un final, atingerea următoarelor rezultate, până la finele anului 2024:

- Creșterea ponderii PIB a RD Sud de la 7,0% până la 7,5 %; Creșterea ratei de ocupare a populației - minim 32%;
- Sporirea accesului populației la serviciile publice de apeduct din surse sigure de apă - minim 75% ;
- Sporirea accesului populației la serviciile publice de canalizare - minim 15,0%;
- Sporirea accesul populației la sistemul de colectare a deșeurilor - minim 26%;
- Creșterea coeficientului de implementare a proiectelor incluse în DUP, în comparație cu ciclul precedent (2016-2020) de la 69,2% la minim 75%;
- Creșterea coeficientului de valorificare a resurselor planificate de la 63,3% la minimum 75%.

Evoluția PIB-ului regional a început a fi monitorizat începând cu anul 2014, anul pentru care BNS oferă informația ce ține de PIB dezagregată pe regiuni de dezvoltare. Conform metodologiei de calcul, valorile pentru indicatorul respectiv sunt furnizate cu o reținere de 2 ani, conform Biroului Național de Statistică (NBS), cea mai recentă publicare a valorii acestui indicator este relevantă anului 2022 când valoarea PIB Regiunii Sud a constituit **6,4%** din valoare PIB-lui pe țară. PIB-ul regiunii Sud constituie circa 17,55 miliarde lei, situându-se semnificativ în urma municipiului Chișinău, care domină economia țării cu o

pondere de **62,4%**, generând aproximativ 171,21 miliarde lei. Respectiv, Regiunea de dezvoltare Sud contribuie la formarea PIB-ului de 2 ori mai puțin decât regiunile Nord cu 14,40 % și Centru 14,60%.

Figura nr.1. Compararea contribuției regiunilor la formarea PIB în 2020 și 2021

Scăderea PIB-ului din 2022 poate fi explicată printr-o combinație de factori, inclusiv criza economică, generată de războiul din țara vecină, inflația, fluctuații prețurilor energiei și materialelor prime, migrarea populației. Deși efectele directe ale pandemiei s-au atenuat în 2021, economia regiunii nu a reușit să se recupereze complet în 2022 din cauza scăderii consumului și cererii externe, iar unele proiecte de infrastructură au suferit întârzieri. Astfel, Regiunea Sud continuă să fie una dintre cele mai puțin dezvoltate comparativ cu alte regiuni ale țării, iar această scădere reflectă, pe de o parte, lipsă de investiții și de alocare a resurselor pentru revitalizarea economiei locale, dar și efectele crizelor externe care au lovit economic.

Regiunea de Dezvoltare Sud se confruntă cu provocări semnificative în domeniul ocupării forței de muncă. În anul 2022, rata de ocupare a populației a fost de 42%, o valoare care se situează sub media națională de 45%. Aceasta reprezintă o creștere modestă de 1,5 puncte procentuale comparativ cu anul 2020, când rata de ocupare era de 40,5%.

Comparativ cu alte regiuni de dezvoltare, Regiunea Sud se află sub media națională, ceea ce sugerează că piața muncii din această regiune se confruntă cu dificultăți mai mari în integrarea și menținerea forței de muncă. În contextul infrastructurii tehnico-edilitare, regiunea a înregistrat ritmuri de creștere mai lente, ceea ce poate influența negativ oportunitățile de muncă și dezvoltarea economică.

În anul 2023, Regiunea de Dezvoltare Sud a continuat să facă progrese în domeniul infrastructurii edilitare. Datele disponibile arată următoarele succese:

Tabelul nr. 5. Rata de acces a populației la rețelele publice de alimentare cu apă și canalizare

Anul	Indicator statistic ⁸					
	Rata de acces a populației la rețele publice de alimentare cu apă, %			Rata de acces a populației la rețele publice de canalizare, %		
	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural
2020	65,5	79,9	59,7	10,5	37,3	0,5
2021	80,3	94,0	75,8	12,4	47,3	1,0
2022	82,7	95,2	79,1	12,1	49,8	1,3
2023	83,0	98,1	78,7	11,7	48,3	1,3

Rata de acces la rețelele publice de alimentare cu apă a înregistrat o creștere semnificativă, de la 65,5% în 2020 la 83,0% în 2023, conform datelor pentru anii 2020-2023 valoarea indicatorului ce se referă la rata de acces a populației la rețelele publice de alimentare cu apă a manifestat o creștere cu 17,50%, de la 65,5% în anul 2020 ajungând la 83,0% în anul 2023, aceasta confirmă faptul că tot mai multe persoane au acces la rețelele publice de alimentare cu apă.

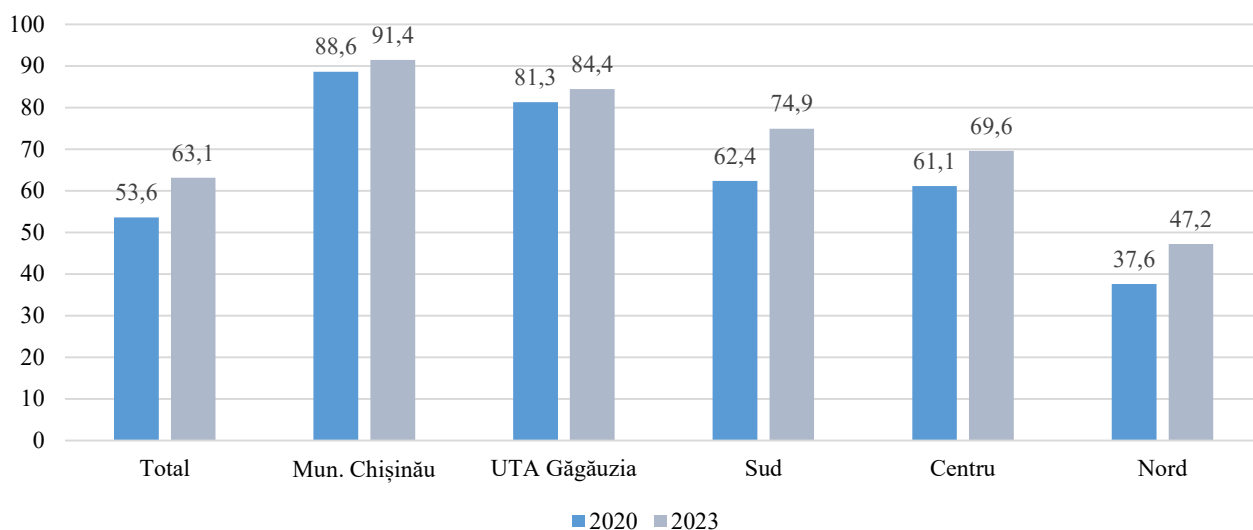
Deși progresul este evident în ambele medii, există o diferență semnificativă între urban și rural. În 2023, 98,1% din populația urbană beneficia de apă potabilă din rețele publice, comparativ cu 78,7% în mediul rural. Diferența de acces sugerează faptul că majoritatea investițiilor în infrastructura de apă s-au concentrat în zonele urbane, în timp ce mediul rural continuă să aibă un acces mai limitat.

Rata de acces la rețelele publice de canalizare a crescut de la 10,5% în 2020 la 11,7% în 2023, dar acest progres este mult mai lent în comparație cu rata accesului la apă potabilă. Chiar și în anul 2023, doar 48,3% din populația urbană avea acces la canalizare, în timp ce în rural această valoare a rămas aproape neschimbată, la 1,3%.

În concluzie, deși regiunea a făcut progrese importante în ceea ce privește accesul la apă, investițiile în infrastructura de canalizare rămân insuficiente, iar aceste diferențe între mediul urban și rural trebuie abordate cu prioritate în politicile de dezvoltare regională.

⁸ Informația este calculată în baza studiului prin sondaj în gospodării (bazat pe eșantion) „Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC)”. Sursa: Informația oferită de către Biroul Național de Statistică, în baza solicitării cu Nr. 743 din 29.10.2024

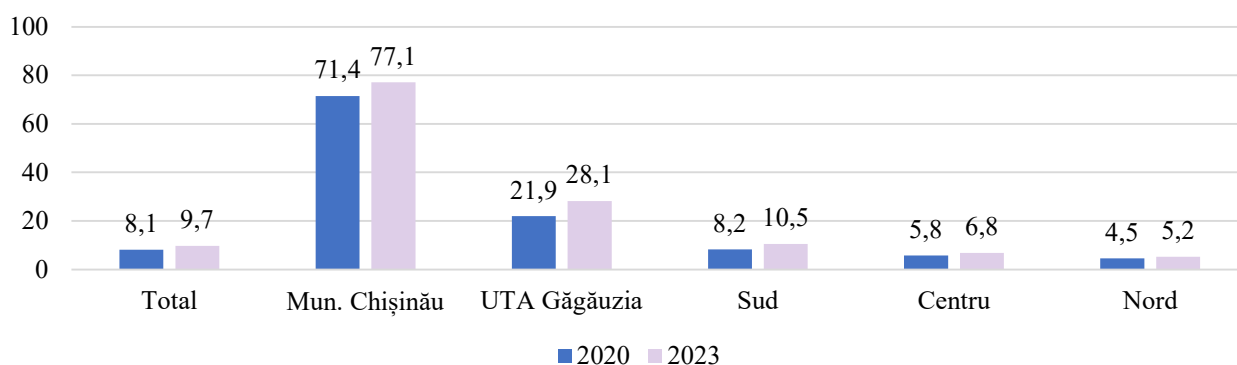
Figura nr. 2. Ponderea localităților deservite de sistemul public de alimentare cu apă, pe regiuni de dezvoltare, anul 2020- 2023, %⁹

Analizând datele ce se referă la Ponderea localităților deservite de sistemul public de alimentare cu apă, pe regiune anul 2020-2023, de asemenea se atestă o creștere a numărului de localități deservite de sistemul de alimentare cu apă.

În anul 2023 localitățile din mun. Chișinău și UTA Găgăuzia dețin cel mai mare nivel de conectare la sistemele publice de alimentare cu apă fiind urmate de Regiunea Sud, Regiunea Centru și Nord. Regiunea Sud înregistrează o majorare cu 12,5% a ponderii localităților cu acces la sistemele publice de alimentare cu apă, în anul 2023 față de anul 2020, depășind toate regiunile la acest aspect. Ceea ce semnifică accelerarea accesului la sistemele publice de alimentare cu apă datorită proiectelor și programelor de dezvoltare regională și locală.

Figura nr. 3. Ponderea localităților deservite de sistemul public de canalizare, pe regiuni de dezvoltare, anul 2020- 2023, %¹⁰

Cea mai mare pondere a localităților cu acces la sistemele publice de canalizare (Figura 4) s-a înregistrat în mun. Chișinău (77,1%), UTA Găgăuzia (28,1%) și regiunea Centru (10,5%), iar localitățile din regiunile Sud și Nord au cele mai mici rate de acces (6,8% și respectiv, 5,2%). Totuși se atestă o majorare

⁹ Sursa: https://statistica.gov.md/ro/activitatea-sistemelor-publice-de-alimentare-cu-apa-si-de-canalizare-9780_3439.html

¹⁰ Sursa: https://statistica.gov.md/ro/activitatea-sistemelor-publice-de-alimentare-cu-apa-si-de-9780_61263.html

cu 2,30% a ponderii localităților din Regiunea Sud cu acces la sistemul de canalizare comparativ cu anul 2020, aceasta fiind rezultatul implementării unui șir de proiecte în regiunea Sud.

Referitor la accesul populației la sisteme de colectare a deșeurilor, conform răspunsului oferit, la solicitarea ADR Sud către Biroul Național De Statistică al Republicii Moldova, acest indicator nu este monitorizat și nu s-au prezentat datele necesare evaluării situației actuale.

Este de menționat ca Regiunea de Dezvoltare Sud se confruntă cu provocări în gestionarea deșeurilor, din cauza infrastructurii insuficiente, a lipsei unor sisteme eficiente de colectare selectivă și a gradului redus de conștientizare a populației. O problemă mai principală ar fi resurse financiare limitate pentru gestionarea deșeurilor și necesitatea unor reglementări mai stricte și a unor politici de stimulare a reciclării.

Soluții propuse pentru modernizarea și eficientizarea sistemului de gestionare a deșeurilor în Regiunea Sud, contribuind astfel la atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă și conformarea la standardele europene:

- ✓ Organizarea de campanii educative în școli și comunități;
- ✓ Instalarea unor containere pentru colectare selectivă în toate localitățile;
- ✓ Construirea de stații moderne de sortare și reciclare a deșeurilor;
- ✓ Parteneriate public-private pentru eficientizarea gestionării deșeurilor;
- ✓ Dezvoltarea unor centre de compostare pentru deșeurile biodegradabile;
- ✓ Aplicarea de taxe pentru cei care nu respectă regulile de colectare selectivă.;
- ✓ Crearea unor depozite regionale conforme cu standardele UE.

II Obiectivele programului

Întru realizarea viziunii strategice de dezvoltare regională, la nivelul RD Sud au fost identificate trei obiective generale în corespundere cu direcțiile strategice stabilite în SNDR 2022-2028, adaptate la necesitățile și specificul regiunii.

Tabelul nr. 6.

Prezentarea schematică a viziunii și obiectivelor strategice stabilite la nivelul RD Sud

Viziunea strategică		
Sprijinirea creșterii competitivității și dezvoltării durabile a Regiunii de Dezvoltare Sud, ajustarea disparităților și creșterea calității vieții cetățenilor		
Obiectiv General 1 Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a Regiunii de Dezvoltare Sud	Obiectiv General 2 Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii	Obiectiv General 3 Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională
Direcții prioritare 1.1. Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității regiunii 1.2. Îmbunătățirea mediului antreprenorial în regiune 1.3. Identificarea și promovarea specializării inteligente în regiune 1.4. Cooperarea regională și transfrontalieră	Direcții prioritare 2.1. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază din regiune 2.2. Dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri 2.3. Sprijinirea procesului de adaptare a regiunii la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor	Direcții prioritare 3.1. Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională 3.2. Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională 3.3. Dezvoltarea capacităților actorilor regionali în domeniile relevante politicii de dezvoltare regională

Obiectiv General 1: creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a RD Sud

Conform prevederilor POR Sud 2022-2024, creșterea competitivității și ocuparea forței de muncă rămân priorități esențiale pentru dezvoltarea socio-economică a Regiunii de Dezvoltare Sud. Strategia vizează stimularea dezvoltării orașelor ca centre de creștere a competitivității regionale și generarea de noi locuri de muncă.

Potrivit BNS în anul 2023, în Regiunea de dezvoltare Sud au raportat activitatea 3703 agenți economici, înregistrându-se creșterea numărului de entități cu 15 % față de anul 2020 când în RD Sud existau 3220 agenți economici. Majoritatea întreprinderilor fac parte din categoria întreprinderile mici și mijlocii și reprezintă 99,6% din numărul total, iar întreprinderile mari 0,4%, astfel putem observa că față de începutul perioadei de raportare inclusă în POR, ponderea numărului de IMM s-a mărit cu 0,05%.

Analiza indicatorilor IMM indică că în anul 2023: veniturile din vânzări în medie pe o întreprindere au constituit 4,063 mln. lei, cu 893,5 mii lei (sau 2,2%) mai mult față de anul 2021; veniturile din vânzări ale IMM în medie pe un salariat au constituit 527,3 mii lei, cu 20,9 mii lei (sau 2,6%) mai mult față de anul 2022.

În ceea ce privește forța de muncă, numărul mediu de personal a crescut cu 0,7% în 2023 comparativ cu 2020, indicând o ușoară redresare a situației comparative cu anul 2022. O confirmare a faptului este creșterea de 3% a numărului de angajați în 2023 față de 2022 ce reflectă o revenire a cererii de forță de muncă, pe măsură ce activitatea economică s-a intensificat. Această revenire denotă o redresare progresivă, fiind un semnal pozitiv al reîntoarcerii către un nivel mai ridicat de ocupare în regiune.

Creșterea competitivității va necesita investiții suplimentare în infrastructură și în proiecte care să sprijine dezvoltarea IMM-urilor. Crearea de parcuri industriale și zone economice speciale ar putea stimula activitatea antreprenorială și ar putea atrage noi investitori.

Implementarea unor politici regionale care să încurajeze antreprenoriatul și să faciliteze accesul IMM-urilor la finanțare și suport tehnic este crucială pentru îmbunătățirea competitivității. Pentru a îmbunătăți situația, sunt necesare măsuri suplimentare în educația antreprenorială, investiții în infrastructură și politici de suport pentru IMM-uri.

1.1 Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității regiunii

În vederea realizării acestei direcții prioritare, au fost planificate pentru a fi implementate un set de acțiuni care vor fi concentrate pe următoarele măsuri:

Dezvoltarea orașelor-poli de creștere din RD Sud

Măsura respectivă are ca scop sprijinirea dezvoltării municipiului Cahul ca pol de creștere regională, susținând, astfel și dezvoltarea zonelor rurale proxime acestui municipiu.

În acest sens, în perioada de referință au fost parcurși următorii pași:

1. Responsabilii din cadrul ADR Sud au organizat 4 ședințe de lucru cu primăria Cahul cu privire la elaborarea Planului de acțiuni ADR-UIP Cahul pentru implementarea PNDOPC, Etapa I, 2024;
2. Planul de acțiuni ADR Sud-UIP Cahul pentru implementarea PNDOPC, Etapa I, 2024 a fost aprobat în perioada trimestrului I anul 2024;
3. Au fost oferite 5 consultări UIP Cahul cu privire la accesarea fondurilor disponibile.

Tabelul nr. 7.

<i>Proiecte în domeniul MITERUP incluse în PAF din FNDRL pentru anul 2024, MDL</i>				
Denumirea proiectului	Costul proiectului			
	Estimat, conform CF	solicitat din FNDRL	Contribuția beneficiarului	Contractat
1	2	3	4	5
Finalizarea sistemului de iluminat public stradal pe tot teritoriul municipiului Cahul	53.539.130,00	46.579.040,00	6.960.090,00	-
TOTAL	53.539.130,00	46.579.040,00	6.960.090,00	-

Detalii anexa Nr. 1

Revitalizarea economică și socială a orașelor mici din RD Sud și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice

Intervențiile pentru măsura respectivă sunt orientate pe procesul de revitalizare urbană a orașelor din regiunea Sud, având la bază programele de revitalizare urbană, specificând soluții de amenajare a zonelor urbane în funcție de necesitățile orașelor.

În perioada vizată au fost remise 4 scrisori în adresa APL I Cahul, Cimișlia, Leova, Ștefan Vodă cu privire la actualizarea componenței Comitetului de coordonare aferent implementării PRU.

Totodată, au fost remise 3 scrisori în adresa APL I Basarabeasca, Cantemir, Taraclia cu privire la posibilitatea de elaborare a PRU cu suportul tehnic al ADR Sud. Subsidiar, au fost organizate și desfășurate 2 ședințe de lucru cu privire la evaluarea și actualizarea PRU Căușeni și au fost oferite 2 consultări aferente.

Complementar, în contextul participării ADR Sud la ședința privind prezentarea activităților SFPL planificate pentru 2024 și precăutarea posibilităților de colaborare, a fost remisă o notificare către primarii orașelor din RD Sud ce dețin Programe de revitalizare urbană valide cu privire la posibilitatea de accesare a fondurilor oferite de către SFPL în RM în cadrul viitorului apel de proiecte.

Subsidiar, a fost oferită consultanță primăriilor orașelor eligibile din RD Sud cu privire la eligibilitatea proiectelor aferente PRU valide, ce dețin documentație tehnică.

De asemenea, potrivit Planului de implementare a POR Sud pentru anul 2024 și Deciziei nr. 3/24 din 29.01.2024 cu privire la modificarea planului anual de finanțare din mijloacele Fondului național pentru dezvoltarea regională și locală pentru anul 2024, în cadrul acestei direcții prioritare au fost aprobate 5 proiecte în domeniul Revitalizării Urbane. În acest context, costurile estimative actualizate au fost supuse aprobării în cadrul ședinței CNCDDL.

Tabelul nr.8.

<i>Proiecte în domeniul RUDISP incluse în PAF din FNDRL pentru anul 2024, MDL</i>				
Denumirea proiectului	Costul proiectului			
	Estimat, conform CF	solicitat din FNDRL	Contribuția beneficiarului	Contractat
1	2	3	4	5
Consolidarea revitalizării urbane prin dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice în sectorul Căușenii Vechi din orașul Căușeni.	20.808.958,00	18.209.357,32	2.599.600,68	15.692.714,38
Reabilitarea energetică a clădirii grădiniței de copii Nr.4 din municipiul Cahul.	19.994.790,00	17.995.310,00	1.999.480,00	12.364.103,03
Valorificarea patrimoniului și revitalizarea centrului istoric Kizil.	9.980.000,00	9.000.000,00	980.000,00	8.814.400,66
Crearea complexului turistic „Valul lui Traian”.	18.602.190,00	16.741.971,00	1.860.219,00	15.633.457,25
TOTAL	69.385.938,00	61.946.638,32	7.439.299,68	36.811.960,94

Detalii anexa Nr.2

1.2 Îmbunătățirea mediului antreprenorial în regiune

Dezvoltarea economiei regionale reprezintă un factor important în consolidarea competitivității regiunii, astfel fiind asigurat un nivel crescut al veniturilor populației din surse durabile. Prin urmare, o prioritate de bază pentru RD Sud rămâne a fi dezvoltarea sectorului privat prin îmbunătățirea culturii antreprenoriale și, respectiv, valorificarea oportunităților de dezvoltare a antreprenoriatului prin inovații. În acest context, intervențiile sistemice vor fi orientate spre:

- ✓ **Dezvoltarea mediului antreprenorial**
- ✓ **Sporirea atractivității turistice**

Prin urmare, Agenția a participat și a promovat portofoliul de proiecte și potențialul RD Sud în cadrul evenimentului „Ziua autonomiei locale și a lucrătorului din administrația publică locală” la data de 28.01.2024.

1.3 Identificarea și promovarea specializării inteligente în regiune

Măsura respectivă are ca scop sprijinirea sectoarelor cu cel mai ridicat potențial de specializare inteligentă din Regiunea Sud, generând un impact major asupra creșterii economice prin sporirea gradului regional de inovare, de cercetare și antreprenorial.

Astfel, conform Țintelor stabilite în SNDR 2022-2028, și implicit POR Sud 2022-2024, ADR cu suportul ministerului de resort a precăutat identificarea de suport tehnic cu privire la elaborarea Studiului de specializare inteligentă pentru RD Sud.

În perioada de referință, a fost elaborată și remisă în adresa MIDR o scrisoare cu privire la adresarea către GIZ Moldova de a urgenta achiziția de contractare a serviciilor de elaborare a Studiului de specializare inteligentă a RD Sud. Astfel, la data de 14.06.2024, GIZ Moldova a publicat anunțul de achiziții a experților pentru elaborarea Studiilor de specializare inteligentă a RD Sud și UTA Găgăuzia.

Prin urmare, cu suportul financiar al UE și GIZ Moldova, în cadrul programului „EU4Moldova: Comunități Locale”, ADR Sud a elaborat Studiul de Specializare inteligentă pentru Regiunea de Dezvoltare Sud, care a fost prezentat membrilor CRD Sud în cadrul ședinței din 17.12.2024.

1.4 Cooperarea regională și transfrontalieră

În cadrul acestei măsuri, în anul 2024 conform planului de implementare a POR Sud au fost planificate următoarele activități:

1. Participarea în cadrul Grupului Național de Lucru pentru coordonarea implementării Programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională;
2. Participarea în cadrul apelurilor de propuneri de proiecte aferente Programelor de cooperare transfrontaliere și transnaționale;
3. Organizarea/facilitarea evenimentelor de promovare a potențialului economic, turistic și investițional al RD Sud;
4. Promovarea activităților din domeniul DR pe pagina oficială a ADR Sud și pe alte platforme de comunicare.

În perioada 28-29.02.2024, responsabilul din cadrul Agenției, membru al Grupului național de lucru pentru coordonarea implementării Programelor de cooperare transfrontalieră și transnațională a participat

la 1 atelier de instruire, organizată de TESIM în parteneriat cu Cancelaria de Stat, cu privire la implementarea noilor programe de cooperare transfrontalieră, transnațională și interregională.

Totodată, ADR Sud a recepționat și examinat propunerea de implicare a Agenției, la solicitarea CR Târgu Mureș, în calitate de Partener strategic asociat în cadrul a un proiect aferent Programului Interreg NEXT Regiunea Dunărea 2021-2027. Urmare a consultării cu ministerul de resort în vederea obținerii acceptului de participare, Agenția a remis în adresa CR o recomandare cu privire la stabilirea parteneriatului aferent conceptului de proiect.

În contextul apelurilor lansate aferente programelor de cooperare transnațională, ADR Sud a remis solicitări în adresa APL II din RD Sud cu privire la diseminarea informației către APL I cu privire la posibilitatea de participare în cadrul apelurilor lansate.

Subsecvent, Agenția a remis o recomandare în adresa APL urbane cu privire la oportunitatea de alăturare la dezvoltarea unei idei de proiect în cadrul Programului Interreg Europe 2021-2027 în domeniul îmbunătățirii politicilor de logistică urbană.

De asemenea, în perioada de referință, în vederea promovării și asigurării transparenței și vizibilității acțiunilor întreprinse de ADR Sud și a activităților desfășurate în scopul realizării obiectivelor de dezvoltare regională, pe pagina oficială a ADR Sud au fost plasate peste 125 de comunicate informative, inclusiv 6 anunțuri și invitații cu referire la apelurile și programele de finanțare deschise. Ca urmare a mediatizării activității instituției, pe pagina web a ADR Sud au fost înregistrate 128 407 de vizualizări.

Totodată, pentru un impact mai mare și o diseminare cât mai largă a informațiilor către public și promovării politicii de dezvoltare regională, ADR Sud a folosit pe larg în calitate de platformă de comunicare rețeaua Facebook, prin intermediul căreia a realizat 131 de postări, care au înregistrat un impact de 103 638 persoane. Pe platforma LinkedIn și Telegram au fost distribuite 51 de publicații.

Complementar, în scopul promovării politicii de dezvoltare regională au fost realizate 10 intervenții media prin intermediul postului local de televiziune Media TV Cimișlia, Studio-L Căușeni și 2 publicații în ziarul Cim Prim.

Obiectiv General 2: sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii

Potrivit POR Sud 2022-2024, creșterea coeziunii teritoriale și diminuarea disparităților intra-regionale reprezintă obiective prioritare. Se urmărește dezvoltarea echilibrată a zonelor urbane și rurale prin îmbunătățirea accesului populației la servicii publice de calitate, extinderea infrastructurii de alimentare cu apă, epurarea apelor uzate, reciclarea deșeurilor, promovarea ocupării și sprijinirea mobilității forței de muncă, și sporirea eficienței energetice. Abordarea acestor probleme ar contribui la îmbunătățirea calității vieții din spațiul rural și la reducerea disparităților de dezvoltare economică și socială față de mediul urban.

2.1 Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază la nivelul RD Sud

În vederea realizării direcției privind îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare în domeniul aprovizionare cu apă și sanitație, în RD Sud au fost aprobate spre finanțare 7 proiecte, dintre care 6 sunt în proces de implementare.

Finanțarea acestora fiind asigurată din sursele FNDRL cât și contribuțiile autorităților aplicante. Activitățile planificate întru realizarea direcției respective, se axează pe facilitarea din partea ADR Sud a procesului de implementare a proiectelor din domeniul AAS.

Pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare a sectorului AAS în regiune, ADR Sud implementează în perioada anilor 2022 – 2024 următoarele proiecte cu impact regional din sursele FNDRL:

Tabelul nr.9

<i>Proiecte în domeniul AAS incluse în PAF din FNDRL pentru anul 2024, MDL</i>				
Denumirea proiectului	Costul proiectului			
	Estimat, conform CF	Solicitat din FNDRL	Contribuția beneficiarului	Contractat
1	2	3	4	5
Apeduct magistral Ștefan Vodă -Căușeni-Căinari	5.555.555,00	-	555.555,55	510.600,00
Extinderea sistemului de canalizare în orașul Cimișlia	37.911.290,00	33.627.807,08	4.283.482,92	36.759.327,26
Modernizarea stației de epurare a apelor uzate din or. Căușeni, etapa II și construcția sistemului de canalizare în sectorul "Căușenii Vechi"	73.458.760,00	58.260.142,56	15.198.617,44	71.173.061,33
Asigurarea bunei funcționalități a stației de epurare prin extinderea rețelelor de canalizare și regionalizarea serviciului.	66.397.030,00	56.660.569,52	9.736.460,48	62.517.178,85
Construcția apeductelor magistrale Iargara-Borogani, Iargara-Tigheci și a rețelelor de apeduct interioare în localitățile Băiuș, Cociulia Nouă, Tigheci și Cuporani din r. n. Leova.	46.283.370,00	41.654.980,66	4.628.389,34	36.176.410,96
Construcția apeductelor interioare în satele Tomai și Sărata Răzeși, raionul Leova.	38.374.910,00	31.554.106,00	6.820.804,00	-
Construcția apeductului magistral Sărata Nouă-Sărăteni cu conectarea localităților Seliște, Cazangic, Beștemac, Troian, Vozniseni, Sărăteni, Orac, Ceadâr.	58.494.800,00	52.413.539,99	6.081.260,01	53.944.758,73
TOTAL	326.475.715,00	274.171.145,81	47.304.569,74	261.081.337,14

Detalii anexa Nr.3

2.2 Dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri

Elementul cheie al acestei măsuri reprezintă crearea de noi structuri regionale și locale de sprijinire a afacerilor, modernizarea și extinderea celor existente având ca scop atragerea investițiilor, revigorarea și dezvoltarea economiilor locale și regionale.

Pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare a sectorului VIA în regiune, ADR Sud implementează următoarele proiecte cu impact regional din sursele FNDRL:

Tabelul nr.10

<i>Proiecte în domeniul VIA incluse în PAF din FNDRL pentru anul 2023, MDL</i>				
Denumirea proiectului	Costul proiectului			
	Estimat, conform CF	Actualizat	Contribuția beneficiarului	Contractat
1	2	3	4	5
Racordarea la utilități a subzonei nr.18 (Cahul) din cadrul ZEL Bălți	10.464.190,00	13.315.770,00	1.353.228,44	12.541.244,14
Servicii inovative ale Incubatorului de Afaceri Cimișlia pentru dezvoltarea noilor afaceri din regiune	17.766.880,00	15.561.000,00	1.561.000,00	13.509.531,63
TOTAL	28.231.070,00	28.876.770,00	2.914.228,44	26.050.775,77

Detalii anexa Nr. 4

Prin urmare, la finele anului 2023, lucrările de construcție au fost declarate finalizate și pe parcursul semestrului I al anului 2024 au fost organizată recepția la terminarea lucrărilor de construcție în cadrul proiectului „Racordarea la utilități a subzonei nr.18 (Cahul) din cadrul ZEL Bălți”

2.3 Sprijinirea procesului de adaptare a regiunii la schimbări climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor:

Măsura respectivă, pune accentul pe sprijinirea eficienței energetice și extinderea utilizării energiei din surse regenerabile în infrastructurile publice. Prin promovarea investițiilor în eficiența energetică se urmărește reducerea consumului de energie în clădirile publice și confortul termic. De asemenea, măsura respectivă are ca scop și sporirea nivelului de conștientizare și de promovare a beneficiilor utilizării surselor de energie regenerabile.

Prin urmare, în scopul promovării utilizării resurselor de energie regenerabilă și a practicilor sustenabile în gospodărie, Agenția a fost implicată în implementarea proiectului „Abordarea crizei energetice în RM” aferent Programului EcoVoucher finanțat de UE și implementat de PNUD Moldova în parteneriat cu Agenția pentru Eficiență Energetică.

Conform Raportului final „Evaluarea impactului Programului Eco Vouchere pentru gospodăriile beneficiare”, Agenția de Dezvoltare Regională Sud (ADR Sud) a avut un rol crucial în implementarea și succesul Programului Eco Voucher. Acest program, finanțat de Uniunea Europeană și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) în colaborare cu Centrul Național pentru Energie Durabilă, a avut ca obiectiv principal reducerea consumului de energie și diminuarea cheltuielilor gospodăriilor prin înlocuirea aparatelor electrocasnice vechi și ineficiente cu echipamente noi, eficiente energetic.

ADR Sud a asigurat nemijlocit procesul de informare și consultare a beneficiarilor pentru a se asigura că toate gospodăriile vulnerabile energetic (incluse în special în lista beneficiarilor de electrocasnice) au fost informate despre oportunitățile oferite de Programul Eco Voucher. Prin utilizarea unui mix variat de canale de comunicare, consultanții din echipa ADR Sud au reușit să disemineze informațiile necesare într-un mod accesibil și eficient. Scopul principal a fost să ajungă la toate gospodăriile vulnerabile și să le ofere informații detaliate despre cum pot beneficia de program.

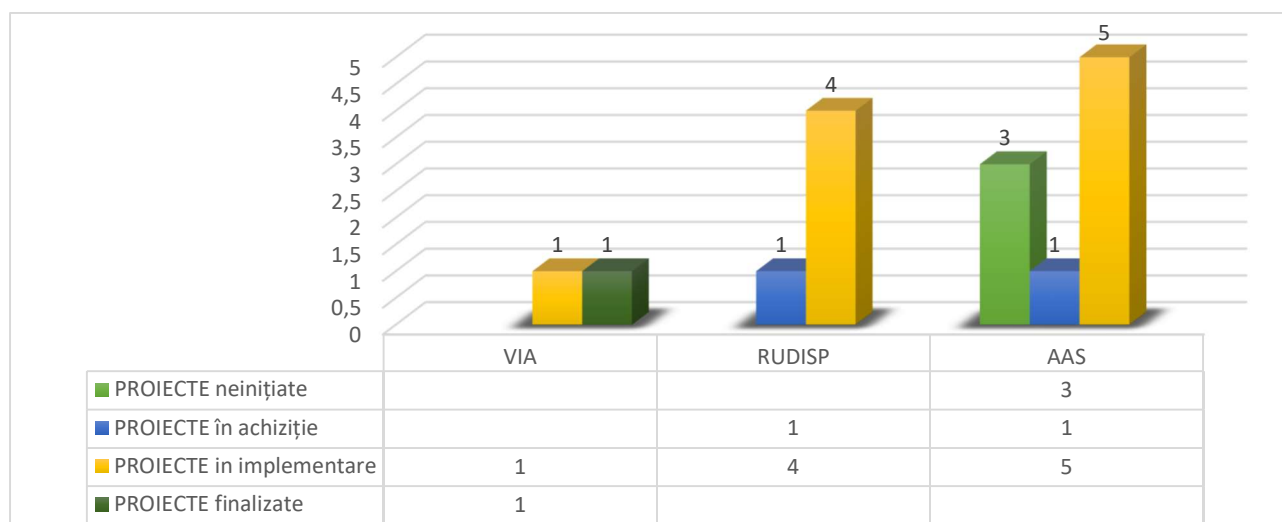
Consultanții ADR Sud au oferit suport informațional beneficiarilor pe parcursul fiecărei din cele 5 sesiuni de informare ale Programului. De la procesul de aplicare până la utilizarea efectivă a voucherelor, echipa ADR Sud a fost disponibilă, inclusiv în zilele de sâmbătă și duminică, pentru a răspunde întrebărilor și a rezolva problemele apărute. Beneficiarii au avut acces la informațiile și resursele necesare pentru a valorifica voucherele în mod eficient, iar echipa ADR Sud a asigurat informarea beneficiarilor despre toate aspectele logistice, precum distribuția echipamentelor și reciclarea aparatelor vechi, în vederea gestionării corespunzătoare.

III. Obiectivul general 3: îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de coordonare și implementare a politicii de dezvoltare regională

Implementarea cu succes a politicii de dezvoltare regională presupune un efort conjugat al MIDR, ADR Sud, CRD Sud, APL și agenților economici regionali, fiind susținută prin intermediul fondurilor naționale precum și a celor oferite de donatori externi. Finanțarea politicii de dezvoltare regională este asigurată de-a lungul timpului din Fondul național de dezvoltare regională și locală, pentru care anual din bugetul statului sunt alocate mijloace bănești pentru finanțarea proiectelor regionale.

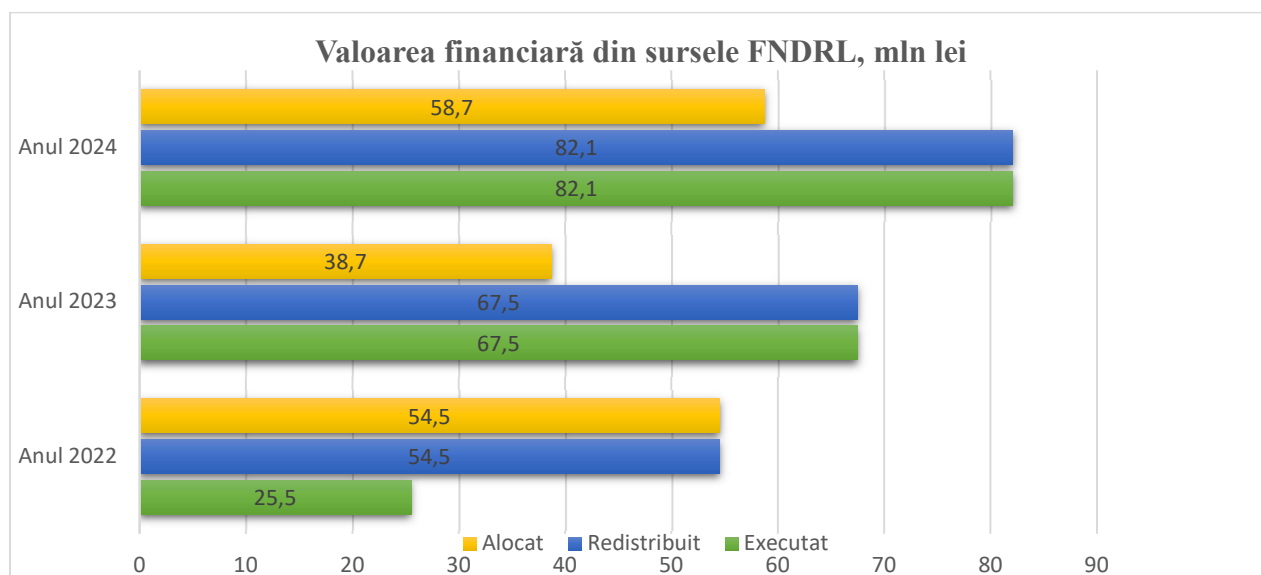
Conform graficului de mai jos, putem aprecia situația aferentă numărului de proiecte aprobate în DUP 2022-2024 pentru RD Sud, inclusiv numărul de proiecte implementate din FNDRL pe anii 2022-2024.

Figura nr.4. Proiecte aprobate/inițiate DUP 2022-2024

În acest context, putem aprecia gradul de valorificare, redistribuirea și execuția fondurilor pentru perioada 2022-2024 care au fost gestionate cu succes, contribuind semnificativ la atingerea obiectivelor de dezvoltare regională stabilite și la creșterea durabilă a RD Sud, demonstrând capacitatea regiunii de a utiliza resursele disponibile pentru dezvoltarea infrastructurii, creșterea competitivității economice și îmbunătățirea calității vieții locuitorilor.

Figura nr.5. Valoarea financiară din sursele FNDRL

Scopul acestui obiectiv este acela de a îmbunătăți managementul procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională. În acest sens, întru realizarea acestui deziderat, acțiunile au fost orientate spre:

- Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională;
- Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională;
- Dezvoltarea capacităților actorilor regionali în domeniile relevante politicii de dezvoltare regională.

Realizarea acestui obiectiv necesită consolidarea tuturor actorilor instituționali implicați în procesul dezvoltării regionale asigurând o abordare unică și integrată de planificare, coordonare și evaluare a investițiilor publice direcționate spre dezvoltarea regiunilor. Acest fapt, presupune o comunicare între actorii responsabili cât mai eficientă, concentrarea eforturilor comune necesare implementării politicii de dezvoltare regională, dar și experiențele noi aferente politicii de dezvoltare regională.

3.1 Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională

Această direcție presupune eficientizarea procesului de implementare a politicii de DR, prin realizarea următoarelor 2 măsuri:

- **Facilitarea procesului de mobilizare de finanțări adiționale și consolidarea parteneriatelor cu partenerii de dezvoltare**

În scopul facilitării de către ADR Sud a procesului de mobilizare de finanțări adiționale ce ar susține accelerarea dezvoltării socio-economice a RD Sud, Agenția a participat la 3 ședințe de discuții cu reprezentanții Băncii germane de dezvoltare KfW cu privire la implementarea „Programului deschis de dezvoltare urbană” în RM. Subsidiar, a fost completat și remis un chestionar la solicitarea KfW.

Totodată, Agenția a oferit suport și consultanță APL-urilor eligibile din RD Sud cu privire la eligibilitatea proiectelor aferente PRU valide ce dețin documentație tehnică, avizată și expertizată conform legislației RM cu posibilitatea de depunere în cadrul apelului lansat de SFPL Moldova: Revitalizarea urbană pentru sporirea rezilienței comunităților locale. Urmare a desfășurării apelului, primăria Cimișlia a obținut finanțare pentru proiectul „Construcția complexului sportiv în zona de revitalizare a orașului Cimișlia”.

Complementar, au fost încheiate 2 acorduri de colaborare cu: ADR Sud-Est, România și Universitatea „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul care implicit vor susține procesul de atragerea finanțărilor în RD Sud.

- **Desfășurarea activităților de monitorizare și evaluare a proiectelor de dezvoltare regională**

Activitățile acestei măsuri sunt orientate spre realizarea aspectelor ce țin de actualizarea/modernizarea bazei de date regională, care va permite furnizarea indicatorilor regionali. De asemenea, monitorizarea atingerii rezultatelor, prin monitorizarea continuă a indicatorilor de realizare, actualizarea informației cu privire la proiectele cu impact regional implementate în RD Sud.

Exercițiul de evaluare a proiectului a fost inițiat în conformitate cu Instrucțiunea privind monitorizarea și evaluarea implementării proiectelor de dezvoltare regională aprobată prin ordinul MADRM nr. 149 din 23.07.2021. Scopul acestuia a fost de a aprecia eficacitatea acțiunilor întreprinse în cadrul proiectului precum și progresul realizat în raport cu obiectivele stabilite.

Pe parcursul anului au fost inițiate vizite de monitorizare, marcând inițierea procesului de evaluare finală a proiectelor finanțate din sursele Uniunii Europene și implementate în Regiunea de Dezvoltare Sud. Procesul de evaluare a vizat analiza realizărilor concrete, a sustenabilității, a calității și a impactului

intervențiilor, în contextul unei politici de cooperare în continuă evoluție. Accentul a fost pus pe abordările orientate spre rezultate și pe contribuția proiectelor la dezvoltarea durabilă.

Astfel, au fost monitorizate patru proiecte finalizate, implementate în cadrul programului Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova (MSPL), finanțat de Uniunea Europeană prin intermediul GIZ Moldova.

În acest context, au fost efectuate deplasări în teritoriu, în cadrul căreia au avut loc discuții cu beneficiarii proiectelor implementate în raionul Leova și orașul Basarabeasca. Printre aceștia s-au numărat primarii localităților beneficiare de investiții (Iargara, Filipeni, Romanovca, Cupcui, Leova), Consiliul Raional Leova, operatorii de servicii pentru proiectele de alimentare cu apă și canalizare (AAC), precum și directorul Liceului Teoretic „Constantin Spătaru” din orașul Leova și directorul liceului Liceului Teoretic „Matei Basarab” din orașul Basarabeasca, președintele comitetului părintesc și părinții ai elevilor ce își fac studiile în cadrul instituțiilor date. Scopul acestor întreveneri a fost analiza acțiunilor întreprinse pentru implementarea și asigurarea durabilității proiectelor, identificarea eventualelor provocări întâmpinate de beneficiari și discutarea soluțiilor necesare pentru menținerea funcționalității și eficiența investiției.

Astfel, responsabilității din cadrul agenției urmează să evalueze semestrial acțiunile planificate conform Planurilor de asigurare a durabilității proiectelor aprobate de către consiliile locale în conformitate cu art.14 al Legii privind administrația publică locală nr.436/2006, art.4 al Legii privind descentralizarea administrativă nr.435/2006, art.27 al Legii privind calitatea în construcții nr.721/1996, HG RM cu privire la aprobarea Regulamentului de recepție a construcțiilor și instalațiilor aferente nr.285/1996 și contractele de finanțare semnate de către beneficiari și co-finanțator.

Prin această monitorizare continuă, se urmărește nu doar menținerea funcționalității și sustenabilității investițiilor, ci și crearea accesului populației la servicii publice de calitate. Implementarea eficientă a proiectelor contribuie direct la creșterea satisfacției cetățenilor, reducerea inegalităților și dezvoltarea unei infrastructuri moderne, capabile să răspundă nevoilor comunităților locale pe termen lung.

3.2 Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională

Scopul acestei direcții este de a efectua Cartografierea anuală a proiectelor implementate în RD Sud cu sprijinul partenerilor de dezvoltare, pentru a asigura o viziune clară asupra intervențiilor realizate.

În vederea sinergizării finanțărilor și de a facilita evaluarea progresului general la nivel de regiune, în semestrul I al anului curent, Agenția a remis către Consiliile Raionale și Primăria mun. Cahul solicitări de colectare a informației cu privire la proiectele strategice cu impact regional, implementate din sursele bugetului de stat (cu excepția FNDRL) sau din surse externe, care sunt conforme domeniilor de intervenție aferente politicii de dezvoltare regională și alte domenii sectoriale.

Totodată, a fost elaborată o bază de date care include cartografierea proiectelor din RD Sud, oferind o imagine detaliată și actualizată a tuturor proiectelor în curs de implementare/implementate. Această bază de date servește ca un instrument esențial pentru monitorizarea eficientă a progresului, identificarea nevoilor suplimentare și planificarea corectă a investițiilor viitoare.

3.3 Dezvoltarea capacităților actorilor regionali în domeniile relevante politicii de dezvoltare regională

Această măsură ține de dezvoltarea abilităților și competențelor angajaților ADR Sud cât și altor actori regionali (CRD Sud, APL de nivelul I, II) în domeniul dezvoltării regionale, prin participarea la diferite

sesiuni de instruire, ateliere de lucru, mese rotunde și vizite de lucru. În acest sens, în perioada de referință, au fost organizate următoarele forme de instruire cu participarea actorilor regionali, după cum urmează:

Tabelul nr.11. Dezvoltarea capacităților actorilor regionali pe forme de instruire

Forma de instruire	# sesiuni	Număr participanți		
		ADR Sud	CRD Sud	APL din RD SUD
Sesiuni de instruire /training-uri	32	14	18	128
Ședințe, ateliere de lucru, mese rotunde	17	9	5	238
Vizite de studiu	3	7	18	18

Astfel, au fost fortificate capacitățile instituționale și a actorilor regionali în domeniile: Politica de dezvoltare regională și locală în contextul statutului de țară candidată la UE a RM; Programele de cooperare Interreg NEXT 2021-2027; elaborarea conceptului de training pentru APL în domeniul dezvoltării și managementului integrat al proiectelor, Interreg Europe-Ziua de Informare/Introducere în program; sesiuni de informare privind desfășurarea Concursului pentru identificarea, evaluarea și aprobarea proiectelor pentru finanțare din FNDRL; sesiune de instruire privind apelul II de proiecte din cadrul Programului Interreg Bazinul Mării Negre 2021-2027, perspective de dezvoltare în domeniul Specializare inteligentă; aspecte tehnice în infrastructură, achiziții publice; legislația muncii: aspectele anului 2024; completarea cererilor de finanțare și implementarea proiectelor, domeniul situațiilor de urgență, modele și bune practici de cooperare intercomunală ș.a.

IV. CONCLUZII

POR Sud reprezintă principalul instrument strategic de dezvoltare regională în Regiunea de Dezvoltare Sud, având un rol esențial în îmbunătățirea calității vieții cetățenilor și reducerea disparităților intra-regionale. Implementarea programului demonstrat progrese semnificative în atingerea obiectivelor stabilite, în special în domeniul infrastructurii edilitare, dezvoltării economice și sprijinirii IMM-urilor. Proiectele derulate au avut un impact pozitiv asupra accesului la apă potabilă, canalizare și salubritate, contribuind, totodată, la creșterea competitivității economice a regiunii.

Cu toate acestea, implementarea programului a fost afectată de provocări semnificative, precum tergiversarea procedurilor de achiziție, insuficiența mijloacelor financiare, și barierele administrative. Aceste dificultăți au determinat întârzieri în realizarea unor proiecte esențiale și au limitat impactul pe care POR Sud l-ar fi putut avea asupra dezvoltării regionale.

Recomandări:

Având în vedere că din cele 16 proiecte incluse în POR Sud 2022-2024, doar unul a fost finalizat, iar celelalte nu au fost încheiate în perioada planificată, se impune prelungirea programului pentru anul 2025. Această decizie ar permite:

- ❖ Finalizarea proiectelor aflate în diferite stadii de implementare, evitând riscul ca investițiile începute să rămână nefinalizate.
- ❖ Optimizarea procesului de achiziții publice prin măsuri care să reducă întârzierile birocratice și să îmbunătățească capacitatea de implementare a beneficiarilor.
- ❖ Asigurarea resurselor financiare necesare pentru a acoperi costurile suplimentare generate de creșterea prețurilor materialelor și serviciilor.
- ❖ Consolidarea capacităților administrative și instituționale ale autorităților locale și regionale pentru o gestionare mai eficientă a proiectelor viitoare.

Extinderea POR Sud pentru anul 2025 este o soluție necesară pentru a asigura sustenabilitatea investițiilor realizate și pentru a maximiza impactul pozitiv asupra dezvoltării economice și sociale a regiunii.

Provocări și riscuri

În contextul actual, Regiunea de Dezvoltare Sud se confruntă cu o serie de riscuri și provocări majore care pot influența negativ derularea și implementarea proiectelor de dezvoltare regională: Războiul din Ucraina, inflația, criza energetică, migrarea populației apte de muncă și valul de refugiați reprezintă principalele provocări care afectează semnificativ regiunea. Acești factori contribuie la instabilitate și incertitudine, complicând implementarea proiectelor de dezvoltare regională.

Capacitățile reduse ale beneficiarilor de a obține documente permissive reprezintă un impediment major în procesul de implementare a proiectelor. Procedurile birocratice și lipsa de experiență în gestionarea proiectelor duc la tergiversarea și întârzierea lucrărilor.

Disponibilitatea redusă a datelor statistice constituie o constrângere semnificativă pentru procesul de monitorizare și evaluare eficientă a proiectelor. Este esențial ca datele să fie actualizate și publicate sistematic pe pagina Biroului Național de Statistică (BNS) pentru a asigura transparența și acuratețea raportărilor. Totodată, recomandăm BNS să întreprindă acțiunile necesare în vederea armonizării metodologiilor de cercetare cu politicile de dezvoltare regională.

Tergiversarea procedurilor de achiziții publice generează întârzieri serioase în implementarea proiectelor. Procesele birocratice și complexitatea regulilor de achiziții contribuie la întârzieri și la creșterea costurilor asociate proiectelor.

Nealocarea la timp a surselor financiare pentru achitarea lucrărilor de construcție realizate în cadrul proiectelor de dezvoltare regională creează situații de tergiversare și poate duce la întreruperi în

implementarea proiectelor. Asigurarea fluxului financiar continuu este crucială pentru succesul proiectelor.

Lecții învățate și bune practici

O modalitate de valorificare a experienței obținută este de a însuși lecțiile importante, care pot fi utile în continuare pentru toate părțile implicate în procesul de implementare a POR Sud 2022-2024.

Una dintre lecțiile esențiale învățate din implementarea proiectelor de dezvoltare regională în Regiunea de Dezvoltare Sud este importanța crucială a consolidării capacităților instituționale și administrative la nivel local și regional. Capacitățile administrative reduse ale beneficiarilor, alături de dificultățile în obținerea documentelor permise și gestionarea eficientă a fondurilor, constituie provocări semnificative. Astfel, se recomandă intensificarea eforturilor de formare și instruire a personalului din administrațiile publice locale, precum și implementarea unor mecanisme de suport continuu pentru beneficiari, pentru a asigura o gestionare mai eficientă și mai transparentă a proiectelor.

Un alt aspect critic identificat în cadrul procesului de dezvoltare regională este lipsa unei baze de date comune și a unui sistem robust de monitorizare și evaluare. Disponibilitatea redusă a datelor statistice și dificultățile în colectarea informațiilor de la autoritățile locale împiedică monitorizarea eficientă și evaluarea progresului proiectelor. Astfel, se recomandă dezvoltarea și implementarea unui sistem integrat de monitorizare și evaluare, care să permită colectarea sistematică și actualizarea periodică a datelor relevante, facilitând astfel o gestionare mai informată și eficientă a proiectelor de dezvoltare.

Contextul socio-economic și politic actual, marcat de provocări precum inflația, criza energetică, migrarea populației și valul de refugiați, subliniază necesitatea adaptabilității și rezilienței în implementarea proiectelor de dezvoltare regională. Aceste condiții externe pot influența semnificativ derularea proiectelor, de aceea este esențial ca planificarea și implementarea să fie suficient de flexibile pentru a se adapta rapid la schimbările de context. Se recomandă, așadar, dezvoltarea unor strategii de gestionare a riscurilor și crearea unor mecanisme de răspuns rapid pentru a asigura continuitatea și succesul proiectelor în fața acestor provocări.

Pentru a evita astfel de probleme, este necesar de implementat activități de consolidare a capacităților (sesiuni de instruire și schimb de bune practici etc.) angajaților implicați în gestionarea proiectelor. De asemenea, este necesar de creat unele mecanisme de suport continuu, inclusiv consultanță și administrativă, pentru facilitarea desfășurării proiectelor într-un mod mai eficient și transparent.

Prezentat:

Director ADR Sud

_____ Nicolae HRISTOV

ELABORAT:

Șef SME

_____ Olga DIACONU

Șef SPCR

_____ Irina COROIAN

Șef SMIP

_____ Andrei POPUȘOI

COORDONAT:

Șef direcție politici și programe integrate de dezvoltare regională și locală, MIDR:

_____ Denis LUNGUL